

KILDE 2: 10 Aar bag Fængslets Mure

Følgende kilde er en beretning fra en tidligere indsat, Alfred Vandborg Mortensen. Mortensen var i 10 år indsat i Horsens Tugthus indtil 1918, hvor han blev løsladt. Horsens Tugthus er bygget efter den amerikanske Auburn-fængselsmodel, hvor fællesskab mellem fangerne er tilladt, dog i begrænset omfang og kun i stilhed. I bogen fra 1923 beskriver han tilværelsen bag fængslets mure i Horsens Tugthus. Her kommer han ind på alt fra fysiske afstraffelsesmetoder benyttet mod fangerne, til kammeratskabet mellem fangerne og til manglen på retfærdighed fra ledelsen.

Kilden er et udvalgt kapitel af bogen "10 Aar bag Fængslets Mure" (s. 51-56), hvormed Mortensen tegner et billede af fangernes daglige liv.

Dagligt Liv i Tugthuset

For en Fange i Horsens Tugthus er der ikke noget, der hedder 8 Timers Arbejdsdag. Her er det "Arbejdsgiveren", der bestemmer Dagens Inndeling med Arbejde og Hvile.

Om Sommeren afbrydes Fangens Drømmerier under "Morgensøvnen" Kl. 4 $\frac{3}{4}$ og om Vinteren sker det Kl. 5 $\frac{3}{4}$. "Vækkeuret" er et Par Betjente, der rundt i Tugthusets forskellige Gange ringer med haandklokker. Det er Signalet til, at Fangerne skal rejse sig fra deres Leje, klæde sig paa, rede Sengen eller sammenrulle deres Køje, alt efter Omstændighederne. Til Paaklædning og Sengeredning tilstaas der Fangerne 15 Minutter. Naar denne Tid er udløben, kommer Dagvagten og aabner alle Døre ind til Sovecellerne. Paa hver af disse Døre er der malet et Nummer, og naar Vagten har aabnet en Dør, nævner han det paagældende Nummer, og Cellens Beboer skal da træde frem paa Dørtærskelen og svare højt og tydeligt "her".

Når Vagten paa denne Maade har været hele Rækken igennem, bliver Fangerne ført til Vaskerummet til Morgentoilette. Derefter gaar Turen til Arbejdssalen, der tillige er gens Opholdssted i Fritiden og derfor ogsaa populært kaldes "Dagligstuen". Her har Fangerne saa som Regel nogle Minutters "Frihed", men Kl. 5 $\frac{1}{4}$ om Sommeren og Kl. 6 $\frac{1}{4}$ om Vinteren begynder saa Arbejdsdagen. Først stiller Fangerne dog til Mønstring, hvilket sker paa den Maade, at de stiller sig Side om Side i en Række med Front mod Betjenten, der derefter tæller Fangerne. Stemmer Antallet, bliver der straks kommanderet "Ret! Til Arbejde", og Dagens Gerning tager sin Begyndelse. Nu arbejdes der over hele Linien til Kl. 7 $\frac{1}{2}$, da der stanses for at holde Frokost. Denne indtages ude paa Cellegangen, hvor der langs Væggen er anbragt nogle lange smalle Borde, og over disse hænger nogle smaa Skabe, der er beregnet til Opbevarelse af Fangernes Spisegrejer.

Kl. 8 er Frokosten forbi og Arbejdet paabegyndes igen og varer nu til Kl. 12, da der holdes Middag en Time. Middagsmaden indtages paa samme Sted som Frokosten. Den Mad, der serveres for Fangerne, er selvfølgelig ikke 1ste Klasses Hotelmad, men nærmest som den serveres i meget billige Spisehuse i Storbyerne, dog er Bispisningen betydelig bedre nu, end i tidligere Tid. Der er saaledes i Ugens Løb adskillelig mere Variation paa Spisesedlens Sammensætning end tidligere. De Retter, der nu serveres for Fangerne, er:

- Sødsuppe. Bankekød med Sauce og Kartofler.
- Oksekødsuppe. Kød med Peberrodsauce og Kartofler.
- Kærnemælkssuppe. Klipfisk.
- Øllebrød. Spegesild med Løgsauce og Kartofler.
- Vandgrød. Stegt Lever.
- Byggrød. Kogt Flæsk.
- Kartoffelsuppe. Blodbudding.
- Rumfordsuppe. Saltkød.
- Grønkaalssuppe. Saltkød.

- Hvidkaalssuppe. Saltkød.
- Æblesuppe. Plukfisk.
- Sagovælling. Lobescoves.
- Rismelsvælling. Biksemad.
- Frokosten bestaar af Brød, Øl, Fedt eller Margarine og
- Aftensmaden (Vesperkost) Brød, Ost og 1 Pægl skummet Mælk.

Når Middagstimen er forbi, optages Arbejdet igen, kun afbrudt af ½ Times Spisning fra Kl. 5-5 1/2, da Vesperkosten indtages, og varer nu til Kl. 8 Aften; der er saa Hviletid til Kl. 8 ½. Præcis paa dette Klokkeslæt kommanderer Afdelingsbetjenten "Træd an", og Fangerne stiller sig nu op paa samme Maade som om Morgenens, og der holdes atter "Mandtal". Derefter føres Fangerne til deres Soveceller og herudenfor foregaar Afklædningen straks. Naar Fangerne er afklædte indtil Skjorten bliver de en for en grundig visiteret af Betjenten. Naar han tillige har overbevist sig om, at Cellen ogsaa er i Orden og at der ikke findes noget skjult Værktøj eller lignende her, nævner han Fangens Nummer, og denne kan da gaa ind i Cellen, som derefter bliver aflaaet. Dermed er Dagen til Ende og Fangen kan nu hvile sig efter Dagens Møje og Besvær og alt er roligt i det store Bygningskompleks indtil næste Morgen, da en ny Dag tager sin Begyndelse efter samme ensformige Skala, som den foregaaende.

Foruden Afbrydelserne til Spisning kommer Fangerne som tidligere nævnt 2 Gange daglig i en ½ Time hver Gang ud i Fangegaarden for at nyde den friske Luft. Dette sker holdvis i Arbejdstiden.

Endvidere kommer enkelte Fanger i Skole 1 eller 2 Timer om Ugen. Desuden holdes der 1 Gang ugentlig Bibellæsning i Kirken, men det er dog frivilligt for Fangerne, om de vil deltage eller ej.

Søn- og Helligdage holdes "fri" hele Dagen, og den kan benyttes til Kirkegang, Læsning eller Skrivning.

Paa visse Dage giver Inspektøren, Bogholderen – der tillige er Arbejdsleder og en i øvrigt human og rettænkende Mand, der er vellidt af de Fanger, han har med at gøre – og andre ledende Embedsmænd "Audiens", og Fangerne kan da, om de ønsker det, blive fremstillet for og faa disse Herrer i Tale.

Et Lyglimt i Ensformigheden er det, naar der ventes en ny Fange til Afdeligen. Naar en saadan indtræffer, bliver der selvsagt en spørgen og fritten, med andre Ord, han bliver "slugt ligesom en Avis" med de sidste Nyheder. Han maa uvægelig fortælle alt, hvad han har hørt og set, forinden han er kommen ind i Tugthuset, ligesom hans egne Oplevelser og Gerninger er et udmærket Emne i de første Dage, og det maa han endda gøre villigt, om han ønsker at blive optaget i "Naade" i det nye Kammeratskab. Det vil derfor let forstaas, at en nyankommen Fange er Stof til Underholdning i længere Tid – især naar han selv forstaar at gøre sig interessant.

Noget andet der ogsaa kan bryde den ofte aansfortærende Ensformighed, er, naar en Fange kommer i "Ballade" med en Betjent og bliver puttet ned i Kælderen. Er Sympathien i saa Tilfælde paa Fangens Side, hvad den selvsagt oftest er, bliver Gemytterne livlige, og der vil da aldrig mangle paa fine Hentydninger til Betjenten og hans mulige "Skavanker", ligesom det regner med "gode Ønsker" over den stakkels Betjent, som, hvis de gik i Opfyldelse, vilde afslutte Mandens Tilværelse her paa Jorden lidt brat og overflytte ham til et mindre eftertragtet Sted i den anden Verden.

Er Fangen derimod en daarlig Kammerat, kan det hænde, at han ved Nedfarten til Tugthusets Underverden faar et lille men velment Hurra med paa Rejsen, og Betjenten, ja, man blinker venligt til ham og siger med Øjnene "godt gjort, gamle Jas".

Således som her fortalt gaar altsaa Tugthusfangens Dag, Aar ud og Aar ind, uden

Forandringer, den samme ensformige Trædemølle. Kun naar det lakker mod Slutningen det lakker mod Slutningen af Straffetiden, kommer der et nyt Lysglimt i Tilværelsen, nemlig Bevidstheden om den snarlige Frihed, en Frydefølelse, der Time efter Time og Dag efter Dag vokser sig større og større i Fangens Tanker som det Længslernes forjættede Maal, den gyldne Frihed nu engang kan være for en stakkels Tugthusfange. Denne Udlængsel er maaske det haardeste at gennemgaa for en Fange i Straffetiden, og størst er den ved Foraars tide naar Træerne grønnes, Fuglene synger og Jorden vaagner til nyt Liv. Da først forstaar en Tugthusfange, hvad han har mistet i Friheden, Retten til at færdes frit i Guds frie Natur.

Kilde: Kongelige Bibliotek

ARBEJDSPØRGSMAÅL TIL KILDE 2

- Præsenter kilden (indhold, afsender/modtager, kildetype og kontekst).
- Hvordan beskrives fangernes forhold og tilværelse i Horsens Tugthus?
- Sammenlign forholdene med forholdene i Vridsløselille og i Christian 4.s Tugthus. Hvilke ligheder er der, og hvor adskiller de sig mest?